

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:3, Issue:8
sssjournal.com

pp.611-624
ISSN:2587-1587

2017
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 12/10/2017 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 23/10/2017
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 23.10.2017

RUS LEKSİKOĞRAFİSİ VE RUSÇA SÖZLÜKLER ÜZERİNE BİR BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ*

RUSSIAN LEXICOGRAPY AND A BIBLIOGRAPHY STUDY ON RUSSIAN DICTIONARIES

Arş. Gör. Selin TEKELİ

Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, stekeli@erciyes.edu.tr,
Kayseri/Türkiye

ÖZ

Söz varlığı bir dilin en aktif, en çok değişime uğrayan ve gelişen alanıdır. Bir dile ait söz varlığı ve sözcükler araştırılırken de ilk başvuru kaynak sözlük olmaktadır. Bir toplumun somut malzemelerini içeren sözlükler bir dilin tüm söz varlığını ortaya koyan metinlerdir. Maddi, manevi, kültürel ve toplumsal değerlerin nesilden nesile aktarılması yine sözlüklerle mümkün olabilmektedir. Sözlük bilimi ise bir ya da birden fazla dilin söz varlığını belli bir düzen içinde ortaya koyan ve o dilin sözlüklerini inceleyen dilbiliminin bir dalıdır. Çalışmamızda Rusçanın leksikografisinin üç ana konu etrafında incelenmesi planlanmaktadır: kavramsal çerçeve (sözlük ve leksikografi kavramları), Rusçanın leksikografisi ve Rusçadaki sözlükler bibliyografyası. Makalede özellikle Rus leksikografisi ve Rusça sözlükler üzerinde durulmuştur. Rus leksikografisinin konusu oldukça kapsamlı ve önemlidir. Çalışmamızda Rus dilindeki leksikografi ile ilgili genel ve öz bilgi vermek amacımızdır. Sovyet dilbilimcisi L.V. Şçerba'nın (1880-1944) "Opıt obşçey teorii leksikografii (Opıt obşçey teorii leksikografii- Genel Sözlükçülük Teorisi Üzerine Deneme)" adlı ilk teori çalışmasından günümüze kadar yapılan Rusçadaki leksikografi çalışmaları ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra belli başlı yayınlanan bazı Rusça sözlükler bibliyografyaları ile birlikte verilmiştir. Bu yüzden bu çalışma Rusçanın sözlüklerine ait bir bibliyografya denemesidir. Bibliyografyada yer verilen sözlükler yayın yıllarına (günümüzden geçmişe doğru) göre sıralanmıştır. Rus dilinin sözlükleri incelendiğinde birçok sözlük türünün olduğunu görmekteyiz: açıklamalı sözlükler, eş anlamlılar sözlükleri, zıt anlamlılar sözlükleri, etimoloji (köken bilimi) sözlükleri, diyalektoloji (lehçe bilimi) sözlükleri, tarihsel sözlükler, deyim ve atasözü sözlükleri, yazar ve eser sözlükleri vb. Rusça sözlüklerde bir sözcüğün anlamının verilmesinin yanında bazı bilgiler de yer almaktadır: Sözcüğün cinsi (erkek, dişi, orta cins), sözcüğün türü (ad, fiil, sıfat, zarf, zamir vb.), fiillerin kişi zamirlerine göre çekimleri, bitmişlik ve bitmemişlik durumları, ismin hangi haliyle kullanıldığı, tekil-çoğul durumları, herhangi bir eserde geçen örnek cümleyle sözcüğün kullanımı, eski sözcük olup olmadığı, alıntıysa hangi dilden geçtiği gibi bir çok bilgi sözlüklerde belli bir düzen içinde verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: sözlük, leksikografi, Rus leksikografisi, Rusça sözlük türleri, bibliyografya

ABSTRACT

Lexicology is the most active, changing and developing field of a language. When vocabulary and words are investigated in the language, the dictionaries are the first referenced sources. Dictionaries, which contain concrete materials of a language, include the full vocabulary of a language. The transfer of material, spiritual, cultural and social values from generation to generation is possible with the dictionaries. The dictionary is a branch of science that reveals one or more languages of the asset in a particular order and to examine the linguistic dictionaries of this language. In our study is planned to examine three main issues of Russian lexicography: conceptual framework (definitions of dictionary and lexicography), lexicography of Russian and bibliography of Russian dictionaries. This article deals with the Russian lexicography and the dictionaries of the Russian language. The topic of Russian lexicography is very comprehensive and important. We aim to provide general and accurate information about lexicography in Russian language. This study includes the Russian lexicography studies that Soviet linguist (1880-1944) L.V. Shcherba's first theory work "Opıt obşçey teorii leksikografii (Attempt at a general lexicography of theory)", and other some Russian dictionaries that has been written until today. This study is a bibliographic study about Russian dictionaries. The dictionaries are listed according to the publication year (from present to past) in the bibliography. When we look at the dictionaries of the Russian language, we see that there are many dictionary types: explanatory dictionaries, synonym dictionaries, antonym dictionaries, etymology dictionaries, dialect dictionaries, historical dictionaries, idioms and proverbs dictionaries, dictionaries of author and book dictionaries and so on. Besides giving the meaning of a word in the Russian dictionaries, are also included some informations: the word sex (male, female, middle grade), word type (name, verbs, adjectives, adverbs, pronouns, etc.), according to the verb of the personal pronouns, perfective and incompleteness status, which form the use of the name, singular-plural situations, the use of the example sentence word in any study, whether the old words, the quote is given in a much more certain order in the dictionary as it passes through which language.

Keywords: dictionary, lexicography, Russian lexicography, types of Russian dictionaries, bibliography

* Bu çalışma; I. Uluslararası İpekyolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu'nda sunmuş olduğum bildirinin genişletilmiş halidir.

1. GİRİŞ

Söz varlığı bir dilin en aktif ve gelişen alanıdır. Bir dile ait söz varlığı ve sözcükler araştırılırken de ilk başvurulan kaynak sözlük olmaktadır. Sözlük bir dilin somut malzemelerini içerir. Bir toplumun maddi ve manevi tüm değerlerinin aktarıldığı sözlükler bir dilin tüm söz varlığını ortaya koyan metinlerdir. Bu metinler maddi, manevi, kültürel ve toplumsal değerlerin nesilden nesile aktarılmasını sağladığı gibi, bu değerlerin geçmişten geleceğe taşınması da sözlüklerle mümkün olabilmektedir. Rusça sözlük çalışmaları üzerinde yeterince durulmamış olması, sözlük ve leksikografinin ortak bir tanımının yapılamaması leksikografi çalışmalarını güçleştiren sebeplerdendir. Öncelikle sözlük ve leksikografinin sınırlarını ortaya koymayı amaçladığımız kavramsal çerçeve kısmında sözlük, leksikografi kavramları ele alınarak, farklı uzmanlar tarafından yapılan tanımlara yer verilecektir. Daha sonra çalışmamız Rusçanın leksikografisi, Rusçadaki sözlükler bibliyografyası ve sonuç bölümüyle bitirilecektir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: SÖZLÜK VE LEKSİKOĞRAFİ KAVRAMLARI

Sözlük terimi TDK'de şöyle tanımlanır: Bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat. (TDK, 2005: 2157) Bir başka tanıma göre, sözlük; bir dilin kelimelerini, deyimlerini, atasözlerini genellikle alfabetik düzene uygun olarak sıralayan, anlamlarını açıklayan ve başka dillerdeki karşılıklarını veren eserdir. (Aydın, 2014: 139-140)

Sözlük, bir dilin söz varlığını, sözcük sayısını, sözcüklerin sesletim özelliklerini, yazımla ilgili özelliklerini veren bir kitaptır. Sözlükler, bir toplumun belleğidir, dildeki kavramların anlamsal değerlerini ortaya koyabilmede iyi bir kaynaktır. (Günay, 2007: 31-33) Sözlük, sözcüklerin dilbilgisel özellikleri, yazımı, söylenişi, söylem içindeki işlevleri ve türleri ile ilgili bilgiler verir. (Günay, 2007: 41)

Sözlükle ilgili en geniş tanımları ise Vardar yapar: “Bir dildeki sözcüksel birimlerin tümünü ya da bir bölümünü, genellikle abecesel düzen, kimi durumlarda da konulara ya da kavramsal alanlara göre tanımları, tanıkları, söylenişleri, kökenleri, kullanımları, dilbilgisi ulamları, eşanlamlıları, vb. ya da bir başka dildeki karşılıklarıyla sunan yapıttır.” (Vardar, 2002: 183)

Rus dilbilimcilerin sözlükle ilgili tanımlarına bakacak olursak da yine aynı özelliklerle karşılaşırız. O.S. Ahmanova ise sözlük kelimesini “bir dilin bölgesel veya sosyal diyalekt bakımından sözcük bütünlüğü, yazarların yazı dilini edebi vb. yönlerden birbirinden ayıran dilin ortak söz varlığını kapsayan kısmıdır” şeklinde açıklarken (Ахманова, 1966: 409) A.İ. Golovnya “(genellikle alfabetik sıraya göre) toplanarak bir araya getirilen sözcükler kitabı” olarak tanımlar. Sözlükte sözcüklerin farklı yönleri, aynı zamanda nesnelere, olgulara da tasvir edilmektedir. (Головня, 2007: 77)

Tokarev'e göre de sözlüğün tanımı çeşitlidir: İlk olarak söz varlığını, dilin tüm sözcük hazinesini, herhangi bir sosyal grubun diyalektini ya da belli bir yazarın söz varlığını sözlük olarak adlandırır. İkinci olarak da belli bir düzen içinde sıralanmış sözcüklerin, morfemlerin, tamlama, deyim birliklerinin vb. yer aldığı kılavuz kitaptır. (Токарев, 2000: 17)

Kısacası sözlük, bir dilin söz varlığını, sözcüklerini, sözcük hazinesini belli bir düzene göre ortaya koyan, anlamsal açıklamalarını yapan ve farklı bakış açılarından inceleyen eserler bütünü ya da yapıt olarak tanımlanabilir. Yine yukarıda tanımları yapılan sözlük kelimesinde sözcüklerin alfabe sırasına göre ya da kavram alanlarına göre sıralanması özelliği de dikkat çekicidir.

Aksan sözlüklerin tasnifinde söz varlığının niteliğine dikkat çeker ve sözlükleri şöyle tasnif eder: Sözlüklerin tasnifinde kullanılan ölçütlerden biri de içerdiği söz varlığının niteliğidir. Buna göre sözlükler; genel sözlükler, lehçebilim sözlükleri, eş anlamlı sözlükler, yabancı öge sözlükleri, tarihsel sözlükler, kökenbilim sözlükleri, terim sözlükleri, argo sözlükler, deyim ve atasözü sözlükleri vb. biçiminde tasnif edilmektedir. (Aksan, 1998: 76)

Bir dilde bu kadar çeşitli sözlükler olmasında sözlüklerin önemi ve gerekliliğinden bahsetmek gerekir. Sözlüklerin neden gerekli olduğu konusundan yola çıkarak sözlük çalışmalarının hedefleri için şunlar söylenebilir:

1. Dil tarihinin, çağdaş durumunun bilimsel açıdan incelenmesi ve tasviri
2. Dilbilimsel bilgilerin sistematikleştirilmesi
3. Ana dilin standart hale getirilmesi, sözlü ve yazılı konuşma kurallarının oluşturulması

4. Yabancı, anlaşılmayan ve eski sözcüklerin açıklanması
5. Diller arası ilişkilerin ve çeviri pratiğinin sağlanması
6. Yabancı dilin öğretilmesi, öğrenilen dilde konuşan halkın tarihi ve kültürünün derinlemesine öğrenilmesi
7. Dil gelişiminin bilimsel olarak önceden sezilmesi. (Дубичинский, 2008: 32-33)

Sözlüklerin işlevleri ise şunlardır:

- 1) Bilgisel, bilgilendiren işlev: sözlük elde edilen bilgileri kullanarak en kısa şekilde konuşmayı ifade etme imkânı sağlar.
- 2) Haberleşme, anlaşma işlevi: sözlük bir dili konuşan kişilerin kelime hazinesini genişletir, konuşanı anlamayı sağlar.
- 3) Normatif, standartlaştırma: sözlük sözcüklerin doğru kullanılmasını standartlaştırır. (Токаев, 2000: 17)

Sözlüğün tanımında olduğu gibi sözlük biliminin tanımında da çeşitli açıklamalarla karşılaşmaktayız. Leksikografi, sözlük bilimi, sözlükbilim, sözlükbilgisi, sözlükçülük gibi karşılık bulmuş ve bu alanın uzmanları tarafından aşağıdaki şekillerde tanımlanmaktadır:

Sözlük bilimi, sözlükçülük maddesi altında Türkçe Sözlükte şu şekilde tanımlanır: “Bir dilin veya karşılıklı olarak daha fazla dilin söz varlığını sözlük biçiminde ortaya koymak üzere yöntemleri araştırma; sözlük hazırlama, yazma ilkelerini, kurallarını geliştirme ve uygulama alanına çıkarma işi, sözlük bilgisi, lügatçilik, leksikografi.” (TDK, 2005: 2157)

Vardar ise sözlük bilimi “Bir dildeki sözlüksel birimleri, bir başka deyişle, anlam birimlerin sözlük birim niteliği taşıyanlarıyla, dilbilgisel olmayan ve sözlük birimler gibi işlem gören çeşitli birleşimleri (birleşkebirimler) dilbilim yöntemleriyle inceleyen, bu arada sözlük yapısının kuramsal sorunlarını ele alan dal” olarak tanımlamaktadır. (Vardar, 2002: 184)

Bir dilin sözvarlığının yapısını oluşturan birimleri bir sözlük içinde dizgeli bir biçimde bir araya getirerek anlamlarını açıklarken izlenecek yöntemleri oluşturan ve uygulayan bir alan sözlükbilimdir. (Toklu, 2013: 117)

Leksikografi (İng. Lexicography, Fr. Lexicographie, İsp. Lexicografía, Rus. Лексикография) belirli bir dile ya da bilgi alanına ait sözlüklerin toplamıyla ilgilenen bilim dalıdır. Ahmanova “Dilbilimleri Terimleri Sözlüğü” adlı çalışmasında leksikografiyi açıklayıcı bir biçimde 3 ana başlık altında tanımlar: 1. Sözlüklerin oluşturulmasıyla ilgilenen bilim, 2. Bir dildeki sözcük hazinesinin açıklanmasıyla sözlüklerin oluşturulması, 3. Bir dile ya da bilgi alanına ait olan sözlüklerin tümü. (Ахманова, 1966: 207; Введенская, 2007: 8)

Karaulov leksikografi kelimesini, “sözlüklerin derlenmesinin (düzenlenmesinin) teori ve pratiğiyle uğraşan dilbilimin dalı” (Караулов, 2003: 209) olarak açıklarken, Matveyeva “sözlüklerin derlenmesi ve dilin ya da diğer dil olaylarının söz varlığının nasıl yazıldığıyla ilgilenen bilim dalı” olarak tanımlamaktadır. (Матвеева, 2003: 128)

Sözlük hazırlamanın pratiği ve teorisi ile ilgilenen leksikografi; dilbilimsel bilgi tüketicilerinden bir çoğunun en çok eğilim gösterdiği bir dilbilim koludur. (Козырев- Черняк, 2004: 5)

Leksikografi; sözlüklerin oluşturulması, öğretilmesi ve kullanılmasıyla ilgilenen bilimdir. Bir taraftan dilbilimin ayrı bir disiplini olarak ortaya çıkarken diğer taraftan insan pratiğinin en farklı alanlarına gerekli olan evrensel metodolojik bir bilim olarak ortaya çıkar. (Дубичинский, 2008: 8-9)

Sözlükbilim, sözlükleri biçim ve içerik yönünden geliştirip insanlığın yararına sunmayı amaç edinmiştir. Sözlükbilim bir anlamda iyi bir sözlük için temel ilkeleri ortaya koymaya çalışır. (Boz, 2006: 6)

Sözlükbilim uygulama ve kuramı birleştiren çok yanlı bir çalışma alanıdır; çağdaş, güvenilir sözlüklerin öncelikle dilbilim (sesbilgisi, sözdizimi, anlambilim, biçimbilgisi, söylem çözümlemesi, edimbilim vb.) bulguları ve yöntemleriyle temellendirilmeleri gerekir. (Kocaman, 1998: 111-113)

Tarp bundan başka leksikografi tanımını “İnsani etkinliklerin herhangi bir bölümü üzerinde gerçekleşmiş bütün ihtiyaçları karşılar.” şeklinde tamamladıktan sonra çalışma alanlarını şöyle sıralar:

1. Leksikografi, sözlükleri; sözlük ve sosyal ihtiyacın belli başlı noktaları arasındaki ilişkiyi, sözlük kullanımını, yapısını, daha kesin olarak ortaya çıkmış ürünleri içerir.
2. Leksikografi, kavram, kategori, teori ve hipotezlerin biçimlerinde temellendirilir.

3. Leksikografi, hem sözlük tarihini hem de kuramsal öncesi fikirleri ihtiva eden sözlükbilimi tarihini içerir.
4. Leksikografi, yönteme katkısı olan bağımsız fikirleri içerir.
5. Leksikografi, uygulamaya dönük açıklamaları içerir. (Boz, 2011: 11)

Sözlük hazırlayanların işlerini güçleştiren olgulardan birisi de, dilcilerin ne kelime ne de sözlük birimi için herkesin uygun bulduğu bir tanıma varamamış olmalarıdır. Sözlüklerin giriş birimleri hangi ölçütlere göre sıralanmalıdır? İsmi hangi hali, fiilin hangi biçimi seçilmelidir? gibi hususların tespit edilmesi zordur. (Bayrav, 1998: 94)

Yukarıda yapılan leksikografi tanımlarından da anlaşılacağı üzere bu tanımları çoğaltmak mümkündür ancak hepsinde varılan ortak ve en önemli olan husus sözcüğün teori ve pratiği kısmıyla ilgilenmiş olmasıdır. Bu açıdan çalışmamızda mümkün olduğunca çok ve önemli kaynaklardan faydalanılmaya çalışılmıştır.

3. RUS LEKSİKOĞRAFİSİ

Rusça sözlüklerde bir sözcüğün anlamının verilmesinin yanında bazı bilgiler de yer almaktadır: Sözcüğün cinsi (erkek, dişi, orta cins), sözcüğün türü (ad, fiil, sıfat, zarf, zamir vb.), fiillerin kişi zamirlerine göre çekimleri, bitmişlik ve bitmemişlik durumları, ismin hangi haliyle kullanıldığı, tekil-çoğul durumları, eski sözcük olup olmadığı, alıntıysa hangi dilden geçtiği gibi birçok bilgi sözlüklerde belli bir düzen içinde verilmektedir. Herhangi bir eserde geçen örnek cümleyle sözcüğün kullanımı verilirken de sözcüğün kavranmasını kolaylaştırmak hedeflenmektedir.

Sözlük toplumsal bir olay olmakla birlikte halkın kültürünün ürünüdür. Dil ve toplum arasında iletişimi sağlayan bir araç olan sözlükler, geçmişle gelecek arasında ilişki kurduğu için en önemli kültürel kaynaklar arasında görülür. Öncekilerden farklı olarak çağdaş dilbilimciler leksikografiyi sentetik bir bilim olarak tanımlar. “Tüm çağdaş leksikografinin ayırıcı özelliği- sözcüğün geniş anlamda kültür ve filoloji sentezi olmasıdır. (Дубичинский 1998: 10) Özellikle sözlüğün ve sözlük biliminin kültür ve insanla alakalı olduğuna yine şu şekilde dikkat çekilir: Sözlük insanların hayatları, düşünceleri, sevinçleri ve hüznleriyle ilgili tarihsel bir anlatıdır; sözlükte yerleşmiş her sözcük dilin yaratıcısı olan halkın yaşamıyla alakalıdır. (Введенская, 2007: 4) Gerçekten de sözlükler, diğer kültürleri anlayabilme, onları yakından tanıyabilme imkânı sağlar. Bir dilden diğerine çeviri yaparken sözlüklere büyük ölçüde ihtiyaç duyulur. Özellikle dil ve kültür arasında köprü vazifesi gören sözlükler o dilin gelişmişlik seviyesini de gösterir.

Leksikografi disiplinlerarası bir inceleme alanıdır, diğer dilbilim dallarıyla bağlantılıdır. Özellikle leksikoloji, semasiyoloji, stilistik, sosyolingüistik, psikolingüistik gibi bilim dallarıyla yakından ilişkilidir. Diğer bilim dallarıyla ilişki içerisinde olması dolayısıyla leksikografinin amaçları farklı alanlarda ortaya çıkar: çeviri, ana dil ve yabancı dilin öğretilmesi, bilgisayar, bilgi-araştırma sistemleri, kültür bilim, etnografi, mesleki ilişkiler problemleri, sosyoloji, psikoloji vd.

Leksikografi kavramının içeriği ikiye ayrılır: teorik leksikografi, sözlüklerin ortaya çıkarılmasının teori ve tarihini kapsarken; pratik (uygulamalı) leksikografi ilk sözlük materyallerinin ya da sözlüklerin direkt olarak ortaya çıkarılmasını kapsar. (Дубичинский, 1998: 10-11) Teorik leksikografi 20. yy. ikinci çeyreğinde biçimlenmiştir. L.V. Şerba, V.V.Vinogradov, S.İ. Ojegov temsilcilerindedir. Uygulamalı leksikografinin gelişmesi de dil devrimiyle, milli dilin statüsünün alınmasıyla alakalıdır. Rus leksikografisinde hızla gelişmekte olan pratik ve teorik leksikografinin hedefleri şunlardır:

Pratik (uygulamalı) leksikografi	Teorik leksikografi
<ul style="list-style-type: none"> ✓ dilin anadil konuşanlarına öğretildiği gibi yabancılara da öğretilmesi ✓ ana dilin tasviri ve standart hale getirilmesi <ul style="list-style-type: none"> ○ (açıklamalı vb. sözlükler) ✓ diller arası ilişkilerin gerçekleştirilmesi <ul style="list-style-type: none"> ○ (iki dilli sözlükler) ✓ dilin söz varlığının bilimsel olarak öğretilmesi <ul style="list-style-type: none"> ○ (etimolojik, tarihsel, ölü diller sözlükleri) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ sözlüklerin tipolojisinin incelenmesi ✓ yeni tip sözlüklerin oluşturulması ✓ sözlük için kelimelerin, materyallerin düzenlenme prensiplerinin ayrıştırılması, eklerin, görsellerin incelenmesi ✓ sözlük çalışmasının incelenmesi

(Горская, 2009: 52-53; Токарев, 2000: 17)

Rusya'daki sözlük çalışmaları ve Rus leksikografisinin tarihi sürecine bakıldığında Rus leksikografisinin oldukça eski, köklü ve önemli bir tarihe sahip olduğu görülmektedir. Bu yüzden Rusya'daki leksikografinin gelişiminin esas dönemlerini genel olarak şu şekilde sıralamak mümkündür.

- 1) İlk sözlükler dönemi: I. Petro dönemi sözlükleri
- 2) Rus akademisi sözlüğü dönemi
- 3) 19. yy sonu-20 yy başı leksikografi
- 4) Leksikografinin geliştiği Sovyet dönemi
- 5) Çağdaş leksikografi

Vvedenskaya da Rus leksikografisini üç döneme ayırarak incelemektedir:

- 1) 16. yy'a kadarki sözlükçülük öncesi dönem
- 2) 16 yy. sonu- 18 yy başı erken sözlükçülük dönemi.
- 3) 18. yy sonu gelişmiş sözlükçülük dönemi (Введенская, 2007: 8)

İlk Rusça sözlükler 13. yy sonunda ortaya çıkmış ve bu sözlüklerde eski Rus yazılı anıtlarında karşılaşılan anlaşılmayan sözcüklerin (açıklamalarıyla birlikte) küçük listeleri yer almıştır. Sözlükçülük öncesi dönemde bu çalışmalara glossa denmekteydi.

Aslında “sözlük” anlamında kullanılan ilk sözcük glossa'dı (eski elyazması eserler veya metinlerin kenarlarında bilinmeyen veya anlaşılmayan sözcüklerinin açıklanması). Glossa'ların tek bir kelime listesine dönüşmesi glossarium'ları (eser veya eser serisi için tertip edilmiş veya yabancı kökenli sözcükleri açıklayan sözlük) meydana getirmiştir. Bugün için glossary, bir kitapta veya bir yazıda geçen ve anlamı bilinmeyeceği öngörülen sözcüklerin, terimlerin sözlüğü karşılığında kullanılmaktadır. (Minsafina, 2015: 3)

16. yy.da yani erken sözlükçülük döneminde bu tip sözlükler alfabetik olarak düzenlenmeye başlamış ve “azbukovniki (азбуковники)” adını almıştır. (Валгина, Розенталь, Фомина, 2003: 61) Bu sözlüklerin en ayırt edici özelliği alfabetik olarak düzenlenmesidir.

Rusyadaki ilk basılı sözlük (1596) ünlü dilbilimci ve papaz Lavrenti Zizani'nin sözlüğüdür. 1061 sözcük içerir. Sözlükte eski Slavca kitap sözcükleri çevrilmiştir. 1627'de Kiev'de ünlü Ukraynalı dilbilim adamı ve şair Pamva Berında'nın “Leksikon Slovenorosskiy i İmen Tolkovaniya” (Лексикон славеноросский и имён толкование) yayınlandı. Bu sözlükte ise 6982 sözcük açıklanmıştır. Zizani ve Berında'nın sözlükleri diğer sözlüklerin ortaya çıkmasında etkili oldu. 18. yyda sözcüklerin oluşumları ile ilgili sorunlar üzerine ilgi artar. (Валгина; Розенталь ; Фомина, 2003: 61-62)

18.yy. sonu leksikografinin gelişme dönemidir. El yazmasından matbaaya geçiş sonucunda sözlük alanında gelişmeler olmuştur. Sözlüklere daha kolay ulaşma imkânı elde edilmiştir. 19 yy.-20. yy'da gelişmiş sözlükçülük dönemi olmuş, Rusya'da leksikografi 19. yy.'da en gelişmiş dönemini geçirmiş, en önemli gelişmeler, sözlükler ve sözlük çalışmalarının çoğu bu yüzyılda gerçekleşmiştir. 20. yy.'da da leksikografinin teori konuları daha çok gündeme gelmiştir.

Rus leksikografisi üzerine çalışmalar sözlükbilimi ile ilgili bir çok önemli bilgiler içerir. Rus leksikografisi üzerine ilk teori çalışması L.V. Şçerba tarafından 1940 yılında hazırlanmış “Opıt obşçey teorii leksikografii” (Опыт общей теории лексикографии- Genel Sözlükçülük Teorisi Üzerine Deneme)’dir. İlk defa Şçerba bu çalışmada leksikografiyi özel bir dilbilimsel disiplin olarak incelemiştir.

Aynı makalesinde L. Şçerba altı tane karşıtlık belirleyerek sözlükleri onlara göre sınıflandırmıştır. Bu karşıtlıklar aşağıdaki gibidir:

1. Akademik sözlük – kılavuz (rehber) sözlük
2. Ansiklopedik sözlük – genel sözlük
3. Thesaurus – geleneksel (genel veya iki dilli) sözlük.
4. Geleneksel sözlük (açıklamalı veya iki dilli) ve kavram (ideolojik) sözlük
5. Tek dilli sözlük (açıklamalı sözlük) – çok dilli sözlük (çeviri sözlük)
6. Tarihi olmayan sözlük – tarihi sözlük. (Minsafina, 2015: 5)

Rus leksikografisinde L.V. Şçerba, V. V. Vinogradov, F. P. Filin, P.Ya. Çernih, P.N. Denisov, A. M. Peşkovski, O. S. Ahmanova, Yu. N. Karaulov, A. İ. Smirnitki, V. A. Zvegintsev, V.G. Gak, M. V. Panov, Z. M. Gabunia, A. A. Potebnya, Yu. D. Apresyan, F. F. Fortunov ve M. M. Pokrovski gibi dilbilimcilerin çalışmaları önemlidir. Örneğin A. A. Potebnya kelimenin yapısını incelerken; M. M. Pokrovski ise kelimenin zaman içinde geçirdiği anlamı üzerinde çalışmalarda bulunmuştur.. Leksikografi ile ilgili en önemli çalışmalardan biri de S.İ. Ojegov'un çalışmalarıdır. Bunlardan biri 1953'de yayımlanan "Voprosı leksikologii i leksikografii" (Вопросы лексикологии и лексикографии- Leksikoloji ve Leksikografinin Sorunları " adlı çalışmasıdır.

3.1. Rusçadaki Sözlükler Bibliyografyası

Bir dilin zenginliği o dilde var olan sözlüklerin sayısı ile de ilişkilidir. Filoloji çalışmalarında önemli veriler sağlayacak birçok önemli sözlükler vardır. Sözlükleri türleri açısından inceleyecek olursak Rus leksikografisinde çok çeşitli sözlüklerle karşılaşırız: açıklamalı sözlükler, eş anlamlılar sözlükleri, zıt anlamlılar sözlükleri, etimoloji (köken bilimi) sözlükleri, diyalektoloji (lehçe bilimi) sözlükleri, tarihsel sözlükler, deyim ve atasözü sözlükleri, yazar ve eser sözlükleri vb. Bu tür sözlüklerin oluşturulması, Rus leksikografisinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Bibliyografya denememizde Rusçanın sözlüklerini tespit edebildiğimiz kadarıyla göstermeye çalıştık. Elbette bu konuda eksikliklerimizin olması muhakkaktır. Bibliyografyanın Rusça olarak yazılmasının sebebi, sözlüklerin bulunması hususunda karışıklık yaşanmamasını sağlamak ve fonetik hatalara yol açmasına engel olmaktır. Rusçadaki belli başlı bazı sözlükleri yayın sırasına (günümüzden geçmişe doğru) göre şöyle sıralayabiliriz:

3.1.1. Tolkovıye Slovıri (Толковые Словари- Açıklamalı Sözlükler)

Sözcüklerin anlamlarının açıklanması ve yorumlanmasında açıklamalı sözlükler kullanılır. Üstelik bu tür sözlüklerde sözcüklerin gramer, yazım, üslup ve diğer bilgileri de yer alır. Açıklamalı sözlüklerde sözcük isimse cinsi ve çoğulu ve ismin hangi haline göre çekimleneceği belirtilirken; sözcük fiilse kişi zamirlerine göre çekimleri, bitmişlik ve bitmemişlik durumları gösterilir. Bu sözlükler Rus dilinin sözcüklerinin derinlemesine öğretilmesinde çok önemlidir. Her dilin leksikografisinde açıklamalı sözlükler önemli yer tutar. Rusça açıklamalı sözlükler uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir.

Yazının ortaya çıkmasıyla, herkesçe anlaşılmayan sözcükleri (diyalekt, az kullanılan veya diğer dillerden alıntı sözcükler) anlatma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bilinmeyen veya anlaşılmayan sözcüklerinin açıklanmasına veya onların çevirilerine glossa denilmiştir. Genellikle glossalar eskiçağ el yazmalarının kenarlarında yapılmıştır. Glossalarının bir liste halinde birleştirilmesi ilk sözlüklerinin oluşmasına yol açmıştır. Bu sözlüklere "glossariy" denilmiştir. Glossariyeler genel olarak kitapların sonunda yerleşmiştir. (Введенская, 2007: 9).

İlk açıklamalı sözlük (en eski glossariy) 1282 yılında Kormçaya (Кормчая) adlı kitaptaki 174 sözcükten oluşan glossariyeler (глоссария) sayılmaktadır. (Стариченок; Астафьева; Никифорова, 1999: 173). Başpiskopos Kliment için hazırlanmış Novgorodskaya Kormçaya [Новгородская; Novgorod Kilise ve Dünyevi Kanunlar Kitabı] adlı kitapta yer almıştır. Öncelikle kutsal kitaplarda geçen İbranice sözcükleri anlatmaya çalışan glossariy hazırlayıcısı sözlüğüne Реç' Jidovskogo Yazıka Prelojena na Russkuyu, Nerazumno na Razum i v Evangelıyah i Apostolah, i v Psaltıri i Paremiı i v Proçih Knıgah (Речь Жидовского языка предложена на русскую, неразумно на разум и в Евангелиях и Апостолах, и в Псалтыри и Паремии и в прочих книгах); İncil ve Havariler Kitabı, ezamir Kitabı ve Paremiyeler ve Diğer Kitaplarda Yahudi Dilinin Rusçaya Çevirilmesi] başlığını koymuştur. Glossariy adında belirlenmiş sınırlamaya rağmen, sözlükte Eski Slavca dahil olmak üzere diğer dillerden de sözcüklere ve hatta özel isimlere rastlamak mümkündür. İlk liste 174 sözcükten oluşup daha sonraki listelerde sözcük sayısı 344'e kadar çıkmıştır. (Minsafına, 2015: 9)

16.yy'dan başlayarak sözcükler alfabe sırasına göre sözlüklerde (azbukovniki) sıralanmaya başlamıştır. Bu tür sözlükler alfabetik olarak düzenlendiği için "azbukovniki (азбуковники)" adını almıştır. Bu türde ilk sözlük 1596 yılında Lavrenti Zizani'nin 1061 sözcükten oluşan çalışmasıdır. Pamva Berında'nın 6982 sözcükten oluşan eseri ise 1627 yılında Kiev'de yayımlanır. Berında'nın bu çalışmasının ilk kısmında eski Slavcaya ait cins isimlere ve ikinci kısmında kişi adlarına yer verilir. Sözlük SSCB döneminde 1961 yılında tekrar yayımlanır (Стариченок; Астафьева; Никифорова, 1999: 173)

18.yy sonlarına doğru Rusya'da açıklamalı sözlükler üzerine akademik bir çalışma başlar. D.İ. Fonvizin, G.R. Derjavın, A.İ. Musin-Puşkin gibi dönemin önde gelen yazar ve bilim insanlarının katılımıyla gerçekleşen bu çalışma sonucunda 1789-1794 yılları arasında toplamda 6 ciltten oluşan "Slovar Akademii Rossiyskoy" (Словарь Академии Российской- Rus Akademisi Sözlüğü)" adlı ilk akademik sözlük yayımlanır. Sözlükte

43257 sözcük bulunmaktadır. Sözlük o dönemin edebi dilinin söz varlığını da yansıtmaktadır. (Головня, 2007: 78-79; Фомина, 2001: 17-18) (1806-1822 yıllarındaki ikinci baskısında 51 388 sözcük bulunmaktadır. (Горская, 2009: 53) Rusçanın temel sözlükleri arasında olan bu sözlük Rus dilinin ilk normatif sözlüğüdür. Bu sözlüğün malzemeleri, XVIII. yüzyıl Rus konuşma dili, eski Rus edebiyatının örnekleri ile çağdaş edebî ve ilmî eserler, bütün kilise kitapları taranarak yapılan bu sözlük ile Rus dilinin çok zengin kelime hazinesi bir araya getirilmiştir.

Sözlükte eski Slavca söz varlığı en önemli yere sahiptir, özellikle yabancı sözcükler sözlüğe dahil edilmemeye çabalanmıştır. (Аникина, 1979: 69) Rusça açıklamalı sözlüklerinin başlangıcı sayılmaktadır. Böylece Rus sözlükçülüğünde yeni bir devir başlamıştır (Козырев- Черняк, 2004: 25).

Rus leksikografisinde en önemli olay V.İ. Dal'ın 1863-1866 yılları arasında çıkan 4 ciltlik “Толковій Словаръ Живого Великорусскаго Языка” (Толковый словарь живого великорусского языка- Yaşayan Büyük Rus Dilinin Açıklamalı Sözlüğü I-IV) sözlüğüdür. Rusya'nın çeşitli bölgelerinden toplanan halkın konuşma dilini, deyimlerini, atasözlerini içine alan ansiklopedik nitelikteki bir sözlüktür. Açıklamalı bir sözlük olarak nitelenir. Dal'ın bu sözlüğü Rus dilinin en zengin özelliğini bugün de korumaktadır. Sözlük bu zamana kadar periyodik olarak yeniden yayınlanmaktadır. 200 bine yakın sözcük içermektedir.

Sözlüklere yönelik olarak “açıklamalı” terimi Dal yardımıyla yayılmıştır. Dal, bu sözcüğün eski unutulmuş anlamına dayanarak yeni bir mana katmıştır. Sözlüğün her cildi yazarın şu notu ile başlamaktadır: “Sözlüğe açıklamalı adı verilmiş çünkü sözlük sadece bir kelimeyi diğer kelimeyle çevirmez, aynı zamanda kelimenin anlam özelliklerini ve anlama bağlı kalan kavramları anlatır, açıklar.” (Minsafina, 2015: 17)

1895 yılında yeni akademik sözlüğün ilk cildi Ya. K. Grot'un editörlüğünde hazırlanmıştır. 1917 Ekim devriminden sonra Rus dilinin söz varlığında önemli değişimler yaşanmıştır. Bir çok yeni sözcük ortaya çıkmıştır. Dildeki değişimlerden dolayı bilim adamları yeni bir sözlük yaratmak durumunda kalmıştır: 1935-1940 yıllarında D.N. Uşakov'un editörlüğünde “Толковій Словаръ Русскаго Языка- Rus Dilinin Konuşma Sözlüğü) ortaya çıkmıştır ve sözlükte 85289 sözcük bulunmaktadır. Uşakov'un sözlüğünü V.V. Vinogradov, G.O. Vinokur, B.A. Larin, S.İ. Ojegov, B.V. Tomaşevski gibi bilim adamları oluşturdu. 85000den fazla sözcük içeren sözlük Puşkin'den Gorki'ye kadar edebi eserlerin söz varlığını yansıtır. (Стариченок, Астафьева, Никифорова и др, 1999: 176)

1940 yılında da S.İ. Ojegov'un tek ciltlik “Словаръ Русскаго Языка” (Словарь русского языка- Rus Dili Sözlüğü) çıktı. Rusçanın söz varlığını ortaya koymayı amaçlayan bir sözlüktür. Bu sözlükte bölgesel Rus lehçelerinden ve halk dilinden edebi dile geçen yeni sözcükler ve ifadeler de dahil edilmiştir. (Валгина, 2003: 528; Фомина, 2001: 22) Çağdaş Rus edebi dilinde kullanılan 50 binden fazla sözcük yer alır. Mesleki terimler, diyalektler, arkaik kelimeler, kısaltılmış kelimeler yer almamıştır. Bazı sözcüklerin mecaz anlamlarına yer verildi. Sözlük normatiftir, sözlükte sözcüklerin üslup ve gramer kullanım normlarının bilgileri, onların yazılışları ve telaffuzları yer alır. (Стариченок, Астафьева, Никифорова и др, 1999: 176)

Açıklamalı sözlükler üzerine çalışmalar devam etmiş ve bunlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

- ✓ Лопатин, В.В.; Лопатина Л.Е., Русский толковый словарь, М., 2009.
- ✓ Кузнецов, С.А., Большой толковый словарь русского языка, СПб., Норинт, 1998.
- ✓ Словарь русского языка (1-4), ред. А.П. Евгеньева, М., 1981-1984.
- ✓ Филин, Ф.П., О новом толковом словаре русского языка, Москва, 1963.
- ✓ Словарь современного русского литературного языка, (1-17), М.-Л., 1950-1965.
- ✓ Малый академический словарь (МАС), ред.: А. П. Евгеньева, М., 1957—1960 .
- ✓ Ожегов, С. И.; Шведова Н.Ю., Толковый словарь русского языка, М., 1940 (1949-2008).
- ✓ Толковый словарь русского языка, т.т. 1-4, ред. Д.Н. Ушакова. М., 1935-1940.
- ✓ Даль, В.И., Толковый словарь живого великорусского языка (1-4), М., 1863-1866 (2001).
- ✓ Словарь Академии Российской (1-6), СПб., 1789-1794 (М., 1806-1822).

3. 1.2. Slovari sinonimov (Словари синонимов- Eş anlamlılar sözlükleri)

Yazılışı ve okunuşu birbirinden farklı fakat anlamsal olarak aynı olan kelimelere eş anlamlı kelimeler denmektedir. Rusçada ilk eş anlamlı kelimeler sözlüğü 18. yy'da ortaya çıktı. İlk eş anlamlılar sözlüğü “Опыт россиysкого сословника-1783” (Опыт российского сословника) D.İ. Fonvizin'e aittir. 105 sözcüğün açıklaması vardır. Daha sonra 1818'de P. F. Kalaydoviç'in “Опыт словаря русских синонимов) çıkmıştır.

- ✓ Кожевников, А. Ю., Словарь синонимов современного русского языка. Речевые эквиваленты: практический справочник, М. : ЗАО «ОЛМА Медиа Групп», 2009.
- ✓ Мудрова, А. Ю., Словарь синонимов русского языка, М. : Центрполиграф, 2009.
- ✓ Горбачевич, К. С., Словарь синонимов русского языка, М.: Эксмо, 2007.
- ✓ Горбачевич, К. С., Краткий словарь синонимов русского языка, М.: Эксмо, 2005.
- ✓ Апресян Ю.Д.; Богуславская О.Ю. и др., Новый объяснительный словарь синонимов русского языка, М., 1997 (2000- 2004).
- ✓ Бирих, А. К.; В. М. Мокиенко, Л. И. Степанова, Словарь фразеологических синонимов русского языка, 1996.
- ✓ Горбачевич, К. С., Русский синонимический словарь, СПб: ИЛИ РАН, 1996.
- ✓ Зимин, В. И.; Л. П. Алекторова, О. М. Ким, Н. П. Колесников, В. Н. Шанский «Учебный словарь синонимов русского языка», 1994 (2800 синонимических рядов).
- ✓ Жуков, В. П.; М. И. Сидоренко, В. Т. Шкляр, Словарь фразеологических синонимов русского язык, 1987.
- ✓ Евгеньева, А. П., Словарь синонимов русского языка(1—2), Л. : Наука, 1970 (1971, М.: Астрель ; АСТ, 2002.
- ✓ Александрова, З.Е., Словарь синонимов русского языка, (около 9000 синонимических рядов), М., Рус. Яз, 1968 (1986-2003).
- ✓ Ключева, В.Н., Краткий словарь синонимов русского языка, 1956 (1961).
- ✓ Павлов-Шишкин, В. Д., П. А. Стефановский, Учебный словарь синонимов русского литературного языка, 1930 (1931).
- ✓ Абрамов, Н., Словарь русских синонимов и сходных по смыслу выражений, М.: Русские словари, (1890- 1915- 1994).
- ✓ Галич А. И., Словарь русских синоним или сослов, составленный редакцией нравственных сочинений (226 словарных статей), 1840.
- ✓ Калайдович, П. Ф., Опыт словаря русских синонимов (77 групп синонимов), 1818.
- ✓ Фонвизин Д. И., Опыт российского сословника (32 группы синонимов), Собеседник Любителей Российского Слова, (ч. I, IV, X), 1783.

3.1. 3. Slovari antonimov (Словари антонимов- Zıt anlamlılar sözlükleri)

Anlamca birbirinin karşıtı olan kelimelere zıt anlamlı kelimeler denmektedir. denmektedir: İlk zıt anlamlılar sözlüğü 1971 yılında yayınlanan L.A. Vvedenskaya'nın "Slovar' antonimov russkogo yazıka" (Словарь антонимов русского языка- Rus Dilinin Zıt Anlamlılar Sözlüğü) adlı çalışmasıdır. 662 zıt anlamlı çift sözcük açıklanmıştır. 1972'de Tbilisi'de N.P. Kolesnikov'un "Slovar' antonimov russkogo yazıka" (Словарь антонимов русского языка- Rus Dilinin Zıt Anlamlılar Sözlüğü) çıktı. Sözlükte 1300 zıt anlamlı çift sözcük vardır.

- ✓ Школьный словарь антонимов, 2009.
- ✓ Введенская, Л. А., Учебный словарь антонимов русского языка, Ростов-на-Дону, 2006.
- ✓ Огольцев, В. М., Словарь устойчивых сравнений русского языка (синонимо-антонимический), (около 1500 единиц), 2001.
- ✓ Меркулова, Н. М., Словарь антонимов русского языка: Сложные слова, (около 1800 антонимических пар) Москва, 1999.
- ✓ Шнирельман, А. И., Синонимы и антонимы в научной и технической литературе, М., 1987.
- ✓ Львов, М.Р., Словарь антонимов русского языка, М. Рус. Яз., 1984 (М., 2006, 2008).
- ✓ Львов М. Р. «Школьный словарь антонимов русского языка: Пособие для учащихся» М. (2-е изд., перераб. М., 1987) 1980
- ✓ Колесников, Н. П., Словарь антонимов русского языка» Тбилиси, 1972 (Ростов-на-Дону, 1995).
- ✓ Введенская, Л. А., Словарь антонимов русского языка» Ростов-на-Дону, 1971 (Ростов-на-Дону, 1995, (более 500 антонимических гнезд); Ростов-на-Дону, 2004).

3.1. 4. Slovari omonimov (Словари омонимов- Eş sesli (sesteş) sözlükler)

Eş sesli (sesteş) sözcükler sesleri aynı, anlamları farklı olan sözcüklerdir. Bu tür sözlükler 70'li yıllarda ortaya çıktı. İlk eş sesliler sözlüğü O.S.Ahmanova'nın "Slovar' omonimov russkogo yazıka" (Словарь омонимов русского языка- Rus Dilinin eş sesli (sesteş) sözlükleri) 1974'te çıktı.

- ✓ Ефремова Т. Ф. Толковый словарь омонимов русского языка., М. : АСТ, 2007

- ✓ Введенская Л.А., Колесников Н.П. Учебный словарь омонимов русского языка, М.-Ростов н/Д., 2005.
- ✓ Ким, О.М.; И.Е. Островкина. Словарь грамматических омонимов русского языка. - М., 2004
- ✓ Ахманова О. С. Словарь омонимов русского языка. — М. : Советская энциклопедия, 1974. (М., 1986).

3.1.5. Slovari paronimov (Словари паронимов- Kökteş Sözlükler)

Sesleri bir birine yakın, kökleri aynı ancak anlamları birbirinden farklı sözcükler olarak açıklanır. Bu tür sözlükler 70'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Bu türde ilk sözlük 1968'de yayınlanan "Трудные случаи употребления однокоренных слов русского языка" Yu. A. Belchikov ve M.S. Panyuşeva'ya aittir. 1971'de Tbilisi'de N.P. Kolesnikov'un "Словарь паронимов русского языка" sözlüğü yayınlandı. 1974'de (2. baskısı 1981) Moskova'da O.V. Vişnyakova'nın "Паронимы в русском языке" adlı ders başvuru kitabı çıktı. Bu kitap 2 kısımdan oluşmaktadır (ilk kısım teorik, ikinci kısım sözlük). 1984'de O.V. Vişnyakova'nın "Словарь паронимов русского языка" yayınlandı. (Головня, 2007: 87)

- ✓ Бельчиков Ю. А., Панюшева М. С., Словарь паронимов русского языка. М., 2007
- ✓ Введенская, Л.А., Колесников Н.П., Учебный словарь паронимов русского языка, М., Ростов н/Д., 2005. (2010)
- ✓ Седакова, О. А., Церковнославяно-русские паронимы, Греко-латинский, кабинет Ю. А. Шичалина, 2005.
- ✓ Колесников, Н. П., Словарь паронимов и антонимов, Ростов-на-Дону, 1995.
- ✓ Бельчиков Ю. А., Панюшева М. С. Словарь паронимов современного русского языка, М., 1994.
- ✓ Григорьев В. П., Кожевникова Н. А., Петрова З. Ю. Материалы к словарю паронимов русского языка. М., 1992.
- ✓ Вишнякова, О. В., Словарь паронимов русского языка, М., 1984 (2008)
- ✓ Вишнякова, О. В., Паронимы современного русского языка, М., Русский язык, 1981.
- ✓ Колесников, Н. П., Словарь паронимов русского языка, Тбилиси, 1971.

3.1.6. Slovari inostrannih slov (Словари иностранных слов- Yabancı kelimeler sözlükleri)

Dil sürekli olarak gelişir ve değişir. Bu da o dilin sözcüklerine, söz varlığına yansır. Bir dilin diğer dillerden bağımsız olarak ilerlemesi imkansızdır, işte bir dilden başka bir dile geçen kelimeler yabancı kelimeler sözlüğünü oluşturur. Bu tür sözlüklerde genel olarak her madde başı sözcükten sonra kaynak dil gösterilmektedir.

- ✓ Шагалова, Е. Н. Словарь новейших иностранных слов, М. АСТ-ПРЕСС, 2017.
- ✓ Крысин, Л. П. Современный словарь иностранных слов, М. АСТ-ПРЕСС, 2014.
- ✓ Захаренко, Е. Н. Новый словарь иностранных слов, М. Азбуковник, 2008.
- ✓ Мачкин, Ю. Е. Словарь заимствований (англо-русский), М. Филоматис, 2007
- ✓ Булыко, А. Н., Современный словарь иностранных слов., М. Мартин, 2005.
- ✓ Булыко, А. Н., Большой словарь иноязычных слов. 35 тысяч слов, М. Мартин, 2004.
- ✓ Москвин, А. Ю., Большой словарь иностранных слов, М. ЗАО, 2003.
- ✓ Словарь иностранных слов, (ред.) В. В. Бурцева, Н. М. Семенова., М. Рус. яз. - Медиа, 2003.
- ✓ Крысин, Л. П. Толковый словарь иноязычных слов, М. Русский язык, 2000.
- ✓ Баш, Л.М., Боброва, А.В., Современный словарь иностранных слов, - М, 2000.
- ✓ Большой словарь иностранных слов, М. ЮНВЕС, 1999.
- ✓ Словарь иностранных слов, М. Русский язык, 1987.
- ✓ Одинцов, В. В., Школьный словарь иностранных слов, М. Просвещение, 1983.
- ✓ Юшманова, Н.В., Элементы международной терминологии, 1968.
- ✓ Локшина, С.М., Краткий словарь иностранных слов (1966-1978).
- ✓ Бабкин, А. М.; В. В. Шендецова, Словарь иноязычных выражений и слов, 1966.
- ✓ Словарь иностранных слов, (ред.) И.В. Лёхина, Ф.Н. Петрова, 1941.

3.1.7. Frazеологіçeskiye slovari i poslovitsı (Фразеологические словари и пословицы- Deyimler ve atasözleri sözlükleri)

Anlatımı etkili kılan ve güçlendiren dil yapıları olan deyimler ve atasözleri; bir dilin söz varlığının en önemli öğelerindedir. Deyimler ve atasözleri sözlükleri de o dilde var olan geleneklere, göreneklere, inançlara, maddi ve manevi değerlere dair önemli ipuçları sağlar. Şimdiye kadar bir çok deyimler ve atasözleri sözlükleri yayınlanmış ve bu konu ile ilgili bir çok çalışmalar yapılmıştır. Alfabetik sıraya ya da kavram alanlarına göre

hazırlanabilen bu tür sözlükler, sözvarlığının ortaya çıkarılması, dil birliğinin, dünya görüşünün ve değer yargılarının belirlenebilmesi için gereklidir.

- ✓ Большой фразеологический словарь русского языка, (ред)В.Н. Телия, М., АСТ-ПРЕСС, 2009.
- ✓ Мокиенко, В.М.; Никитина Т.Г. Большой словарь русских народных сравнений, М. ОЛМА Медиа Групп, 2008
- ✓ Алефиренко,Н., Фразеологический словарь. Культурно-познавательное пространство русской идиоматики, М. : Элпис, 2008
- ✓ Мокиенко, В. М, Т.Г.Никитина, Большой словарь русских поговорок, М: ЗАО 2007.
- ✓ Яранцев, Р.И. Русская фразеология: словарь-справочник, М., 2005.
- ✓ Фразеологический словарь современного русского литературного языка (ред.) А. Н. Тихонов, М. Флинта, Наука, 2004.
- ✓ Федосов И.В.; Лапицкий А.Н. Фразеологический словарь русского языка, М. ЮНВЕС, 2003.
- ✓ Жуков, А.В. Лексико-фразеологический словарь русского языка., М., 2003. (М. АСТ, 2010)
- ✓ Берков, В.П., Мокиенко В.М., Шулежкова С.Г. Большой словарь крылатых слов русского языка, М., 2000.
- ✓ Новиков, А.Б., Словарь перифраз русского языка (на материале газетной публицистики), 1997.
- ✓ Фёдоров, А.И. Фразеологический словарь русского литературного языка, Новосибирск, Наука, 1991 (М, 2001).
- ✓ Жуков В.П., Сидоренко М.И., Шкляр В.Т. Словарь фразеологических синонимов русского языка, М., 1987.
- ✓ Войнова, Л. А., Жуков, В. П., Молотков, А. И., Фёдоров, А. И., Фразеологический словарь русского языка (ред.) А. И. Молотков, М. Русский язык, 1987.
- ✓ Фразеологический словарь русского языка, (ред.) А.И. Молотков, М., 1986.
- ✓ Молотков, А.И., Фразеологический словарь русского языка, советская энциклопедия, Москва, 1968.
- ✓ Михельсон, М.И. «Русская мысль и речь. Свое и чужое. Опыт русской фразеологии. Сборник образных слов и иносказаний» (1902-1904).
- ✓ Ашукин, Н.С. и Ашукина М.Г., Крылатые слова, 1955. (М., 1966, 1988)
- ✓ Дерибас, В.М., Устойчивые глагольно-именные словосочетания русского языка, 1975
- ✓ Жуков, В.П., Школьный фразеологический словарь русского языка, 1980
- ✓ Даль В.И., Пословицы русского народа».В.И. Даля, изданный в 1861-1862 гг. (переиздан в 1957.
- ✓ Жукова, В.П., Словарь русских пословиц и поговорок, 1966, (М., 1967)
- ✓ Яранцев Р.И., Словарь-справочник по русской фразеологии, 1981 (М., 1985).
- ✓ Максимов, С.В. «Крылатые слова» 1890.

3.1.8. Etimolojîçeskiye slovari (Этимологические словари- Etimoloji sözlükleri)

Etimolojik sözlüklerde sözcüğün ortaya çıkması, kökeni ve ilk kullanımı ile ilgili bilgiler verilir. Dildeki öğelerin kökenlerini aydınlatmaya yönelik, aynı zamanda sözvarlığı aracıyla bir dil birliğinin kültürünü onun başka dil birlikleriyle ilişkilerini ortaya koyabilen köken bilgisi sözlükleri, geniş yelpazedeki araştırmaların ürünüdür.

Sözlükçülüğün bir kolu olan tarihi sözlükçülük XIX.-XX.yy.'da biçimlenmeye başlamıştır. Bu tür sözlüklerden ilk baskısı 1893-1912 yıllarında gerçekleşmiş İ.Sreznevskiy'in Materialı Dlya Slovarya Drevnerusskogo Yazıkı po Pismennim Pamyatnikam [Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам; Yazılı Eserlerin Eski Rusçanın Sözlüğü için Malzemeler] özel yere sahiptir. 1974 yılında Moskova'da "Etimolojîçeskiy Slovar Slavyanskikh Yazıkov" (Этимологический словарь славянских языков- Slav Dillerinin Etimolojik Sözlüğü) yayınlanmaya başlamıştır. Sözlüğün amacı Rusların ataları olan Slavların Eski Slavcanın üç kola ayrılmadan önce konuştukları dili restore etmektir. Sözlüğün ayırım şimdiye kadar devam etmektedir. 1984 yılında Slovar Russkogo Yazıkı XVIII v. (Словарь русского языка XVIII века- XVIII.yy. Rusçanın Sözlüğü) çalışması başlamıştır. XX. yy.'ın ortası ve sonrası Rus sözlükçülüğü sadece sözlük tiplerinin azami şekilde ayırması ile değil, aynı zamanda bir sürü teorik araştırmalarla da farklı olmuştur. Bu araştırmalarda çağdaş dilbilim ve özellikle leksikoloji gelişim seviyelere göre sözlükçülük problemleri işlenmiştir. (Minsafina, 2015: 21)

A.G.Preobrajenski, M. Fasmer'in etimoloji sözlükleri kapsamlı ve önemlidir. Fasmer'in "Etimolojîçeskiy slovar russkogo yazıkı" (Этимологический словарь русского языка- Rusçanın etimoloji sözlüğü) Almanca olarak 3 cilt halinde çıkmıştır. Tüm yorumlar ve açıklamaların Almanca yapılması sözlüğün kullanımını

zorlaştırmıştır. Bu yüzden sözlük Moskova'da Rus çevirmen O.N. Trubachev'in (1964 – 1973) bazı eklemeleri ve düzeltmeleriyle tekrar yayınlanmıştır. Sözlüğe sadece halka ait sözcükler değil, aynı zamanda diyalekt, eski sözcükler ve özel adlar da dahil edilmiştir. Rusçada bu tür sözlükler oldukça fazladır.

- ✓ Федорова, Т. Л.; О. А. Щеглова, Этимологический словарь русского языка: 60 тысяч слов., ЛадКом, 2010.
- ✓ Шапошников, А. К., Этимологический словарь современного русского языка, М. Флинта: Наука, 2010.
- ✓ Рут, М. Э. Этимологический словарь русского языка для школьников. Екатеринбург: У-Фактория; Владимир: ВКТ, 2008
- ✓ Бирих, А. К., В. М. Мокиенко, Л. И. Степанова Русская фразеология. Историко-этимологический словарь, АСТ, Астрель, Хранитель, 2007.
- ✓ Аникин, А. Е. Русский этимологический словарь, М. Рукописные (памятники Древней Руси, 2007 (2013).
- ✓ Шанский М.Н., Боброва Т.А. Этимологический словарь русского языка, М., 2008.
- ✓ Крылов Г. А. Этимологический словарь русского языка Спб, ООО «Полиграфуслуги», 2005.
- ✓ Шанский, Н. М.; Т. А. Боброва, Школьный этимологический словарь русского языка. Происхождение слов, М. Дрофа, 2004.
- ✓ Черных, П.Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка, (1-2.) М., 1993 (Русский язык, Медиа, 2002).
- ✓ Цыганенко, Г. П. Этимологический словарь русского языка, Киев, Радянська школа, 1989.
- ✓ Фасмер, М. Этимологический словарь русского языка (1—4, пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачёва., М. : Прогресс, 1986–1987.
- ✓ Шанский, М.Н., В.В. Иванов, Т.В. Шанская, Краткий этимологический словарь русского языка, 1961.

3.1.9. Dialektmnye slovari (Диалектные словари- Diyalekt sözlükleri)

Dildeki yerel özellikteki kelimeleri, onların diyalektik kullanımlarını ve anlamlarını veren, nereden geldiklerini ve ortaya çıkışlarını açıklayan sözlüklerdir.

Diyalektolojik sözlükler XIX.yy.'ın başında ortaya çıkmıştır. XIX. ve XX. yy.'da çok sayıda bölgesel ağızlar üzerine yapılmış sözlükler hazırlanmıştır. İlk diyalekt sözlüğü 1852 yılında yayınlanmış “Opit oblastnogo velikorusskogo yazıka (Опыт областного великорусского язык- Bölgesel Rusça Sözlüğü Denemesi) sözlüğüdür, 1858'de sözlüğe ek çıkmış ve farklı lehçelere ait 40'den fazla sözcük girmiştir. Daha sonra 1960'lı yıllarda diyalekt söz varlığı önem kazanmaya başlamış, bunun üzerinde diyalekt sözlükleri ortaya çıkmaya başlamıştır. 1965 yılından itibaren F.P. Filin editörlüğünde çok ciltli “Slovar Russkih Narodnih Govorov” (Словарь русских народных говоров- Rus Halk Ağızları Sözlüğü) çıkmaya başlamıştır. (26 baskısı yapılmış ve hala çalışmalar devam etmektedir.) Sözlük 19 ve 20. yy tüm Rus lehçelerinin diyalekt söz varlığını açıklar. (Д. Стариченко, Н.И. Астафьева, И.Б. Никифорова и др; 1999: 178)

Diyalekt sözlükleri genel (tüm ağızların söz varlığını, diyalektlerini yansıtan) ve bölgesel (belli bir ağızın söz varlığını, diyalektlerini yansıtan) diyalekt sözlükleri olmak üzere iki türüdür.

- ✓ Филин, Ф.П., Словарь русских народных говоров, Москва, 2002.
- ✓ Ивановая, А.Ф., Словарь говоров Подмосковья, 1969.
- ✓ Мельниченко, Г.Г. Краткий ярославский областной словарь, 1961.
- ✓ Мурзаев, Э.М.; Мурзаева, В.Г., Словарь местных географических терминов, 1959.
- ✓ Миртов А.В., Донской Словарь, Ростов На Дону, 1929
- ✓ Добровольский, В.Н., Смоленский областной словарь, 1914.
- ✓ Васнецова, Н.М., Материалы для объяснительного областного словаря вятского говора, 1907.
- ✓ Куликовский, Г.И., Словарь областного олонекского наречия..., 1898.
- ✓ Якушкин, Е.И., “Материалы для словаря народного языка в Ярославской губернии” (1896).
- ✓ Подвысоцкий, А.И. “Словарь областного архангельского наречия, 1885.

3.1.10. Tematiçeskiye slovari (Тематические словари- Tematik sözlükler)

Belirli bir konu ya da temaya göre hazırlanmış sözlüklerdir. İlk olarak ana başlıklar daha sonra alt başlıkları belirlenir ve kavram alanlarına göre sıralanır.

- ✓ Русско-французский тематический словарь. 9000 слов. Международная транскрипция — М.: T&P Books Publishing, 2014.

- ✓ Шаталова, Т.И. Англо-русский тематический словарь М.: Астрель: АСТ, 2005.
- ✓ Радикова Т. П., Р. Г. Шишкина, краткий тематический словарь. Ижевск. 2008.
- ✓ Саяхова, Лена Галиевна Динара Магарифовна Хасанова, Иллюстрированный тематический словарь русского языка, Русский язык, 1989.

3.1.11. Sözlüklerin üretilmesi ve yazar sözlükleri (Словари произведения и писателей -Yazar ve eser sözlükleri)

Sözlükbiliminin önemli bir alt dalı olan yazar sözlükbilimindeki yazar ve eser sözlükleri yazar ve eserin anlaşılabilirliği açısından oldukça önemlidir. Yazar sözlük bilimi tek tek yazarların ya da yazar gruplarının sözlüklerinin teorisi ve pratik sözlük derlemesi olmasının yanı sıra bu tür sözlüklerin öğrenilmesi ve kullanım imkanlarının ortaya çıkarılmasını da kapsar.

Rusçada “pisatel’sakaya leksikografiya” (писательская лексикография) ve “avtorsakaya leksikografiya” (авторская лексикография) terimlerinin ikisi de kullanılmaktadır. Bu iki terim 1990’lı yıllarda en yaygın olarak kullanılmaktaydı. XX–XXI yüzyıllarda, özellikle son beş yıl içinde, ikinci terimin kullanım sıklığı belirgin bir şekilde arttı. (Шестакова, 2011: 21) Yazar sözlüklerine örneklerden bazıları şunlardır:

- ✓ Словарь языка Михаила Шолохов, М.Словари.ру., 2014
- ✓ Словарь русской поэзии XX века, Т. 1. М., 2001.
- ✓ Словарь рифм А. Блока, СПб., 1998.
- ✓ Пушкинская лингвистическая энциклопедия., Тверь, 1998.
- ✓ Романова И. В. Частотный словарь «Стихотворения Юрия Живаго» Б. Л. Пастернака. Смоленск, 1997.
- ✓ Словарь языка К. Г. Паустовского / Сост. Л. В. Судавичене. Вильнюс, 1996. Т. 1.
- ✓ Словарь поэтического языка Марины Цветаевой: В 4 т. Т. 1 (А-Г). М., 1996.
- ✓ Перцова Н. Н. Словарь неологизмов Велимира Хлебникова, Wien-Moskau, 1995.
- ✓ Энциклопедия “Слова о полку Игореве”: в 5 т. (ред.) О. В. Творогов. СПб., 1995.
- ✓ Полухина В., Пярли Ю. Словарь тропов И. Бродского (на материале сборника «Часть речи»). Тарту, 1995.
- ✓ Паршина В. А. Язык русской классики: книжные и разговорные лексические элементы прозы Н. С. Лескова 90-х годов XIX в.: Словник. Учеб. пособие по спецкурсу. М., 1993.
- ✓ Ашукин, Н. С.; Ожегов С. И.; Филиппов В. А. Словарь к пьесам А. Н. Островского. М., 1993.
- ✓ Колесников, Н. П. Словарь неологизмов В. В. Маяковского / Под ред. Н. М. Шанского. Тбилиси, 1991.
- ✓ Словоуказатель к комедии Н. В. Гоголя «Ревизор». Тверь, 1990.
- ✓ Рублева, О. Л.. Словарь повести М. Горького «Фома Гордеев», Вып. 1. Имена собственные, Владивосток, 1990.
- ✓ Булахов, М. Г. «Слово о полку Игореве» в литературе, искусстве, науке: Краткий энциклопедический словарь. Минск, 1989.
- ✓ Паршина, В. А. Указатель слов в поэтических произведениях Н. А. Некрасова. Уч. пос. Ярославль, 1983 (А-Г), 1985 (Д-К), 1986 (Л – помещик).
- ✓ Лермонтовская энциклопедия. М., 1981.
- ✓ Творогов О. В. Лексический состав «Повести временных лет»: Словоуказатели и частотный словник. Киев, 1984.
- ✓ «Лексический состав „Повести временных лет“: Словоуказатели и частотный словник» О. В. Творогова (Киев, 1984).
- ✓ «Словарь-справочник „Слова о полку Игореве“» В. Л. Виноградовой (вып. 1-6. М., 1965-1982);
- ✓ Новые материалы к словарю А. С. Пушкина. М., 1982.
- ✓ Частотный словарь романа Л. Н. Толстого «Война и мир». Тула, 1978.
- ✓ Генкель М. А. Частотный словарь романа Д. Н. Мамина-Сибиряка «Приваловские миллионы». Пермь, 1974.
- ✓ Словарь автобиографической трилогии Горького / Отв. ред. Л. С. Ковтун. Вып. 1-6. Л., 1974-1990. (Идея создания словаря принадлежит Б. А. Ларину.)
- ✓ Поэт и слово: Опыт словаря / Под ред. В. П. Григорьева. М., 1973.
- ✓ Мараканова Ф. А. Словарь народно-разговорной лексики и фразеологии, составленный по собранию сочинений И. С. Тургенева. Ташкент, 1968.
- ✓ Виноградова В. Л. Словарь-справочник «Слова о полку Игореве». Вып. 1-6. М., 1965-1982.
- ✓ Словарь языка Пушкина: В 4 т. / Под ред В. В. Виноградова. М, 1956-1961.

- ✓ Словарь языка Пушкина, (ред.) В. В. Виноградов, М., 1956-1961.
- ✓ «Словарь комедии „Горе от ума“ А. С. Грибоедова» В. Ф. Чистякова (Смоленск, 1939);
- ✓ Чистяков В. Ф. Словарь комедии «Горе от ума» А. С. Грибоедова. Смоленск, 1939.
- ✓ «Щедринский словарь» М. С. Ольминского (М., 1937);
- ✓ Ольминский М. С. Щедринский словарь. М., 1937.
- ✓ Словарь литературных типов: В 7 т. / Под ред. Н. Д. Носкова. Пг., 1908-1914.
- ✓ «Словарь литературных типов» под редакцией Н. Д. Носкова (Пг., 1908-1914);
- ✓ Словарь к сочинениям и переводам Д. И. Фон-Визина/ Сост. К. П. Петров. СПб., 1904.
- ✓ «Материалы для словаря Пушкинского прозаического языка» В. А. Водарского // Филологические записки. Воронеж, 1901-1905.
- ✓ Куницкий В. Н. Язык и слог комедии «Горе от ума». К 100-летию со дня рождения А. С. Грибоедова.; янв. 1795 – 4 янв. 1895 (С приложением словаря комедии). Киев, 1894.
- ✓ Грот Я. К. Словарь к стихотворениям Державина // Сочинения Г. Р. Державина с объяснительными примечаниями Я. Грота. Т. IX. СПб., 1883.
- ✓ Ашукина, Н. С. С. И. Ожегова, В. А. Филиппова, Оригинальный «Словарь к пьесам А. Н. Островского, М., 1772.
- ✓ Новикова Н. И., Опыт исторического словаря о российских писателях, М., 1772.

4. SONUÇ

Çalışmamızın başında da belirttiğimiz gibi sözlükler bir dilin söz varlığını, sözcüklerini alfabetik sırayla ya da kavram alanına göre ortaya koyan temel başvuru kaynaklarıdır. Çalışmamızda leksikografide esas terimler ve kavramlar, Rus leksikografisinin tanımı, leksikografi çalışmaları, tarihsel gelişimi ve belli başlı bazı Rusça sözlükler incelenmiş, sözlüklerin bibliyografyaları verilmiştir. Rus leksikografisi hem pratik hem teorik açılardan gelişmiş, dilbiliminin ayrı bir disiplini haline gelmiştir.

Makalemizde uzun bir leksikografi tarihine sahip olan Rus leksikografisinin teorisi üzerine çalışmaların yanısıra pratik sözlük çalışmalarından da bahsedilmiştir. Sözlük çalışmaları sayesinde dil hem gelişmekte hem de zenginleşmektedir. Farklı tipteki sözlüklerin birbiriyle olan ilişkileri, etkileşimleri ya da genel olarak sözlük tiplerine yer verilmiştir. Sözlük seçimi, sözlüğün içeriksel özellikleri, leksikografi açısından önemlidir. Rus dil biliminde leksikografi oldukça gelişmiş ve hala gelişmeye devam etmektedir. Rusçanın sözlük çalışmaları ve Rusçanın sözlük türleri üzerine bir bibliyografya hazırladığımız bu çalışmamızda Rusçanın leksikografisine katkı sağlama ve leksikografinin önemine bir kez daha değinme çabasıdayız. Çünkü dilin söz varlığının tespit edilmesinde, sözcüklerin doğru ve etkili bir şekilde kullanılmasında ve kültür taşıyıcısı olması dolayısıyla sözlüklerin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Sözlükler sayesinde en somut verilere ulaşılır. Çalışmamızda ulaşabildiğimiz bir çok kaynakları tarayarak elde ettiğimiz bu bibliyografya denemesinin bu alanda çalışan araştırmacılara faydalı olacağını düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1998). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim III, TDK Yayınları, Ankara.
- Aydın M. (2014). Dilbilim El Kitabı: Temel Kavramlar ve Konular, Akademik Kitaplar Yayınları, İstanbul.
- Bayrav, S. (1998). Filolojinin Oluşumu, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Boz, E. (2006). Sözlük ve Sözlükçülük Sorunu, Türkçenin Çağdaş Sorunları, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Boz, E. (2011). Leksikografi Teriminin Tanımı Ve Türkçe Karşılığı Üzerine, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 4.
- Günay V. D. (2007). Sözcükbilime Giriş, Multilingual, İstanbul.
- Kocaman, A. (1998). “Dilbilim, Sözlük, Sözlükçülük”, Kebikeç, Sayı 6: 111-113.
- Козырев В.А., Черняк В.Д. (2004). Русская лексикография: пособие для вузов, Москва.
- Minsafina, A. (2015). “Rus Sözlükçülüğü ve Tarihi Ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Rusça-Türkçe Sözlükler” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Toklu, O. (2013). Dilbilime Giriş, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Türkçe Sözlük, (2005). TDK Yayınları, Ankara.
- Vardar, B. (2002). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Multilingual Yayınları, İstanbul.

- Аникина, А.Б. (1979). Современный русский язык 1, (Ред.Д.Э.Розенталя), Высшая школа, Москва.
- Ахманова, О.С. (1966). Словарь лингвистических терминов, Советская энциклопедия, Москва.
- Валгина, Н.С.; Розенталь, Д.Э., Фомина, М.И. (2003). Современный русский язык, Логос, Москва.
- Введенская, Л.А. (2007). Русская лексикография, ИКЦ МарТ, Москва, н/ Д МарТ, Ростов.
- Головня, А.И. (2007). Современный русский язык. Лексика. Фразеология: Лексикография: учебное пособие для иностранных студентов-филологов, БГУ.– Мн.
- Горская С.А. (2009). Лексика. Фразеология. Лексикография. ГрГУ, Гродно.
- Дубичинский, В.В. (2008). Лексикография русского языка, Наука: Флинта, Москва.
- Матвеева, Т.В. (2003). Учебный словарь русский язык, культура речи, стилистика, риторика, Москва.
- Русский язык: энциклопедия (2003) (под ред. Ю.Н. Караулова), Москва.
- Стариченок, В.Д.; Н.И. Астафьева, И.Б., Никифорова (1999). Современный русский язык фонетика. Орфоэпия. Графика. Орфография. Лексикология. Фразеология. Словообразование. Морфология., Выш. Шк, Мн.
- Токарев, Г.В. (2000). Современный русский литературный язык. Лексикология, ТГПУ им Л.Н.Толстого, Тула.
- Фомина, М.И. (2001). Современный русский язык. Лексикология. Высшая школа, Москва.
- Шестакова, Л.Л. (2011). Русская авторская лексикография: Теория, история, современность. Язык славянских культур, Москва.